

ΑΝΘΡΩΠΟΙ, ΧΩΡΟΙ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Έκθεση για τα 75 χρόνια από την ίδρυση της Φιλοσοφικής Σχολής Θεσσαλονίκης

Γιώργος Κατσάγγελος

Επίκουρος Καθηγητής Σχολής Καλών Τεχνών Θεσσαλονίκης

Αναστασίου Βαλαβανίδου

Αρχιτέκτων

Το χρόνο που μας πέρασε, η Θεσσαλονίκη γιόρτασε τα 75 χρόνια από την ίδρυση της Φιλοσοφικής της Σχολής. Μέσα στον εκτενή κατάλογο των εκδηλώσεων που οργανώθηκαν γύρω από αυτό το γεγονός ήταν και η έκθεση *Ανθρωποι, Χώροι και Δραστηριότητες*.

Η έκθεση στεγάστηκε σε δύο ορόφους του Τελλογλείου Ιδρύματος Τεχνών του Α.Π.Θ., εγκαινιάστηκε την Τετάρτη 10 Μαΐου και λειτούργησε μέχρι και το πρώτο δεκαήμερο του Ιουνίου. Η έκθεση οργανώθηκε σε τέσσερα τμήματα.

Στο πρώτο τμήμα, με τίτλο «Νοσταλγικές Μνήμες», παρουσιάστηκαν επίπλα και αντικείμενα από τα πρώτα χρόνια της Φιλοσοφικής Σχολής. Ειδικότερα, δημιουργήθηκε ένα «ανοιχτό» σκηνικό, όπου μέσα στα όρια του χώρου που οριζόταν από το παλιό χειροποίητο χαλί, που είχε μεταφερθεί από τη βίλα Αλλατίνι στο παλιό κτήριο της Φιλοσοφικής Σχολής¹, παρουσιάστηκαν πέντε χαρακτηριστικά κομμάτια επίπλων από την πρώτη περίοδο της Σχολής: το μεγάλο ξύλινο γραφείο –με όλο τον απαραίτητο εξοπλισμό–, η καρέκλα του και δύο δερμάτινες πολυθρόνες για τους επισκέπτες. Με πλαίσιο τον γαλιάνο φεγγίτη του αμφιθέατρου του Τελλογλείου προβλήθηκε ένα από τα πιο αξιόλογα ίσως επίπλα που διαώθηκαν στο πέρασμα του

χρόνου: η ελίνη βιβλιοθήκη με τις τζαματιές πόρτες όπου φυλάσσονταν τα πολύτιμα πρώτα βιβλία της Σχολής που αποκτήθηκαν σταδιακά και με χρόνιες προσπάθειες, όπως αυτές διαφαινονται μέσα από τους δερματοδότους τόμους των Πρακτικών της Σχολής.

Το δεύτερο τμήμα της έκθεσης περιλαμβάνει τα ζωγραφικά και φωτογραφικά πορτρέτα των καθηγητών της Σχολής. Τα ζωγραφικά πορτρέτα που συμπεριλήφθησαν σε αυτή την ενότητα κοσμούσαν την Αίθουσα Τελετών του Παλιού Κτηρίου της Φιλοσοφικής Σχολής μέχρι και το σεισμό του 1978. Από τότε απομακρύνθηκαν για να γίνουν οι απαραίτητες συντηρήσεις στο κτήριο, χωρίς ποτέ ωστόσο να επιστρέψουν στην αρχική τους θέση. Μέσα από αυτά τα πορ-

Απόψεις της παρουσίασης της έκθεσης των 75 χρόνων της Φιλοσοφικής Σχολής Θεσσαλονίκης.

τρέτα, που φιλοτεχνήθηκαν με βάση τη χρονολογική σειρά του θανάτου των καθηγητών της Σχολής, καταγράφεται ένα κομμάτι της Ιστορίας της Τέχνης και των καλλιτεχνών της Ελλάδας. Ανάμεσά τους περιλαμβάνονται έργα γνωστών ζωγράφων όπως του Βασιλείου, του Βιτωρρή, του Γαλιάνη, του Γουναρόπουλου, του Δέρπαπα, του Καρά, του Λεφάκη, του Μπάτσου, του Μπουζάνη, του Παππά, του Παράλη, του Ρέγκου, του Τέτση και άλλων. Ο ίδιος σεισμός ήταν η αιτία να διακοπεί η πρακτική των ζωγραφικών πορτρέτων που έκτοτε αντικαταστάθηκε από αυτήν των φωτογραφικών πορτρέτων, τα οποία τις περισσότερες φορές δεν είναι παρά αντίγραφα παλαιών φωτογραφιών.

Στο τρίτο τμήμα της έκθεσης παρουσιάστηκαν δείγματα των επιστημονικών και ερευνητικών εργασιών του διδακτικού προσωπικού της Σχολής. Εκδόσεις που δίνουν το στίγμα της επιστημονικής εργασίας και καταγράφουν το επίπεδο της ερευνητικής προσπάθειας που διεξάγεται στη Φιλοσοφική Σχολή της Θεσσαλονίκης. Είναι χαρακτηριστικό το χρονικό εύρος των εκδόσεων αυτών, κυρίως όμως τα ποικίλα θέματα που πραγματεύονται, αφού η Σχολή στα 75 της χρόνια επεκτάθηκε σε πάρα πολλούς επιστημονικούς τομείς με ιδιαίτερο δυναμισμό.

Το τέταρτο – και τελευταίο – τμήμα της έκθεσης περιελάμβανε αρχαιολογικό υλικό (εφημερίδες της εποχής και αποστάσματα από τα Πρακτικά της Σχολής) καθώς και παλιές φωτογραφίες. Η έρευνα του αρχαιολογικού υλικού έγινε από την αναπληρώτρια καθηγήτρια της Φιλοσοφικής Σχολής, κ. Σιδηρούλα Ζιώγου-Καραστεργίου², ενώ ο επίκουρος καθηγητής της Σχολής Καλών Τεχνών Γιώργος Κατσάγγελος και η αρχιτέκτων Αναστασία Βαλαβανίδου έρευναν τα αρχεία της Σχολής και αποδελτίωσαν το σύνολο των τόμων των Πρακτικών της Σχολής, ώστε να συγκεντρώσουν το απαραίτητο υλικό και να διαμορφώσουν την ιδέα της συνολικής δομικής διάρθρωσης αλλά και την αισθητική αποψη για την έκθεση: μια επιλογή που απαιτούσε καλή γνώση του γνωστικού αντικείμενου, αλλά παράλληλα και αποφάσεις αισθητικού περιεχομένου, που αφορούσαν την οργάνωση και την παρουσίαση του υλικού.

Η ενότητα αυτή δεν ακολούθησε συγκεκριμένη και απόλυτη χρονολογική σειρά. Αυτό

Επιπλο από την παλιά Φιλοσοφική Σχολή.

εξάλλου έγινε με ιδιαίτερη πληρότητα στον επετειακό τόμο που εκδόθηκε για τα 75 χρόνια της Σχολής³. Ο πλούτος των δραστηριοτήτων της Σχολής σε όλα τα επίπεδα, από την καθημερινότητα, τη μαθησιακή διαδικασία, τις εκπαιδευτικές εκδρομές και την ψυχαγωγία μέχρι τη συμμετοχή σε σημαντικά γεγονότα, αποτέλεσε ένα υλικό εκρηκτικό που και η απλή αναφορά σε οποιαδήποτε πτυχή του προκαλεί μνήμες και κινεί την περιέργεια του επισκέπτη⁴. Έγινε ιδιαίτερη προσπάθεια ώστε η επιλογή του υλικού αφενός να δημιουργεί συγκινησιακή φόρτιση και να ξυπνά προσωπικές μνήμες και βιώματα και αφετέρου το υλικό που θα παρουσιαζόταν να ήταν ικανό να αποδώσει την πολυδιάστατη εικόνα μιας πανεπιστημιακής σχολής, που επιπλέον έχει την ιδιαιτερότητα να αποτελεί μια από τις πρώτες σχολές του Πανεπιστημίου. Οργανώθηκαν έτσι πέντε συνολικά ενότητες, που αφορούν την έκθεση του αρχαιολογικού υλικού, και στις οποίες εντάχθηκε και οργανώθηκε όλο το διαθέσιμο υλικό.

Η πρώτη ενότητα ονομάστηκε *Το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης γενιέται: Η Φιλοσοφική Σχολή ξεκινά*, και στόχος της ήταν να εισαγάγει

τον επισκέπτη στο θέμα δίνοντας του ταυτόχρονα μικρά ψήγματα της ιστορίας της Σχολής, όπως αυτά καταγράφηκαν στα δημοσιεύματα των εφημερίδων και στα πρώτα Πρακτικά της Σχολής. Έτσι, στην ενότητα αυτή παρουσιάστηκαν ένα σύστημα κείμενο, όπου περιγράφονταν οι σημαντικότεροι σταθμοί της ιστορίας της Σχολής, ενώ παράλληλα προβλήθηκε μεγάλος αριθμός από αποκόμματα εφημερίδων της εποχής¹, μέσα από τα δημοσιεύματα αυτά υπήρχε η δυνατότητα άντλησης στοιχείων για κάποια από τα σημαντικότερα γεγονότα που προηγήθηκαν και τα οποία στη συνέχεια οδήγησαν στην ίδρυση του Πανεπιστημίου και της Σχολής. Ο επισκέπτης μπορούσε να παρακολουθήσει άθραφα που περιείχαν τις διαβεβαιώσεις του απεσταλμένου του υπουργού Παιδείας ότι «...το Πανεπιστήμιο θα ιδρυθεί οπωσδήποτε...», και παράλληλα δημοσιεύματα που ανήγγελλαν «...την έναρξη των μαθημάτων του νεοιδρυθέντος Πανεπιστημίου...» σε συνδυασμό με τα ονόματα των πρώτων 33 φοιτητών της Σχολής. Επίσης, περιείχαν κατά χρονολογική σειρά χρήσης οι τρεις διαφορετικές σφραγίδες της Φιλοσοφικής Σχολής που στην πρώτη περίοδο ταυτίστηκαν με αυτές του Πανεπιστημίου, αλλά και η απόφαση για το σχέδιο που μια από αυτές θα περιείχε. Η ενότητα έκλεινε με μερικά από τα σημαντικότερα Πρακτικά των πρώτων χρόνων με προεξέχοντα εκείνα της πρώτης συνεδρίασης της Σχολής.

Η δεύτερη ενότητα έφερε τον τίτλο *Η Σχολή μεγαλώνει*, και στόχο είχε να προβάλει φωτογραφίες και υλικό ενός οργανισμού που, μετά τα πρώτα δύσκολα βήματα για να ορθοποδήσει, δίνει όλη του τη δύναμη στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του. Στην ενότητα αυτή παρουσιάστηκαν τα πορτρέτα των φοιτητών της χρονιάς 1929-30, ως υπόμνηση των πραγματικών ανθρώπων που έζησαν, ανέπτυξαν και τελικά ανατράφηκαν σε αυτή τη Σχολή. Παράλληλα παρουσιάστηκαν έγγραφα, πιστοποιητικά και απολυτήρια γυμνασίου τα οποία ανέδιδαν το χρώμα και το άρωμα της εποχής εκείνης. Ένα από τα κεντρικά έγγραφα αυτής της ενότητας προερχόταν από το φάκελο του πρώτου αποφοιτήσαντος του Α.Π.Θ., και ήταν η βεβαίωση του Πανθρησκευτικού Συλλόγου πως ήταν «πρόσφυξ, άπορος και ορφανός πατρός...» – ένας τύπος εγγράφου που πολύ συχνά συναντιέται τα πρώτα χρόνια της Φιλοσοφικής Σχολής.

Η τρίτη και η μεγαλύτερη σε έκταση ενότητα ονομάστηκε *Η σχολή ζει και δουλεύει* και σκοπός της ήταν να δείξει τις όψεις της ζωής στη Σχολή από το μάθημα μέχρι τις εκπαιδευτικές εκδρομές και την ψυχαγωγία. Εδώ παρουσιάστηκαν εικόνες από την καθημερινή ζωή στη Σχολή: σπουδαστήρια, αίθουσες διδασκαλίας, συνεργασίες. Το υλικό συμπληρώθηκε με πλήθονα φωτογραφιών από τις εκπαιδευτικές εκδρομές της Σχολής στα αρχαιολογικά μνημεία της χώρας, σε συνδυασμό με ντοκουμέντα από τα Πρακτικά της Σχολής, όπου φαίνονται οι δυσκολίες στη διεξαγωγή των εκδρομών με τα ελλιπή μεταφορικά μέσα της εποχής και την ανάγκη συχνά να επιστρατευθούν «αρματοπαιγνά του Στρατού» για τη μεταφορά των φοιτητών. Σημαντικό κομμάτι της ενότητας ήταν οι εικόνες

από τις πανεπιστημιακές ανασκαφές, καθώς και κομμάτια από την ιστορία των διαφόρων τμημάτων της Φιλοσοφικής Σχολής, όπως αυτά προέκυψαν από τα Πρακτικά της Σχολής.

Η τέταρτη ενότητα είχε τον τίτλο *Η σχολή συναντά τον κόσμο και την πόλη*, και στόχος της ήταν η ανάδειξη της σχέσης κοινωνίας-Πανεπιστημίου και του ρόλου που το Πανεπιστήμιο διαδραματίζει στη διαμόρφωση της ζωής και της εικόνας της πόλης. Στην ενότητα αυτή παρουσιάστηκαν εικόνες και έγγραφα που αφορούσαν τις ανακηρύξεις επιτίμων διδασκόντων, τη διοργάνωση επιστημονικών συνεδρίων και διαλέξεων ήδη από τα πρώτα χρόνια της Σχολής, όταν ο Στρατός, η ΧΑΝΘ και άλλοι φορείς της πόλης αναζητούσαν τη συνδρομή των καθηγητών του νεοσύστατου Πανεπιστημίου στα πολιτιστικά δρώμενα της Θεσσαλονίκης. Δεσπόζουσες στην ενότητα αυτή ήταν οι φωτογραφίες από τις αναγορεύσεις του Γιώργου Σεφέρη και του Γιάννη Ρίτσου.

Η πέμπτη και τελευταία ενότητα ονομάστηκε *Η σχολή καινοτομεί*, και στόχος της ήταν να προβάλει τον εξ αρχής ριζοσπαστικό χαρακτήρα της Φιλοσοφικής Σχολής τόσο σε επιστημονικό επίπεδο όσο και σε αποφάσεις που αφορούσαν ευρύτερα το κοινωνικό σύνολο, όπως π.χ. η καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας. Συγκινητική λεπτομέρεια το απόσπασμα της συνεδρίασης του 1932 που εξετάζει την αίτηση τρίμηνης άδειας του καθηγητή Μανώλη Τριανταφυλλίδη για τη σύνταξη της Γραμματικής της Νέας Ελληνικής Γλώσσας.

Η έκθεση του αρχαιολογικού και φωτογραφικού υλικού δεν είχε αποκλειστικά εκπαιδευτικό σκοπό, παρά το γεγονός ότι την επισκέφτηκαν και είχαν την ευκαιρία να ξεναγηθούν στους χώρους της δεκάετης σχολείας της πόλης. Στόχος της ήταν η δημιουργία ενός νοηματικού κολλάζ με τη μορφή πίνακα ανακαινισμένος. Ένας πίνακας στον οποίο έχουν ξεχαστεί σε πολλαπλά επίπεδα βράσεις, ιδέες και αγωνίες διαδοχικών γενεών διδασκόντων και διδασκόμενων που πέρασαν από αυτή τη Σχολή αλλά και από αυτή την πόλη. Ο επισκέπτης, ψιφιαφώντας τις φωτογραφίες και τον γραπτό λόγο, οδηγείται σταδιακά στο να ανακαλέσει συναισθημάτων από μνήμες προσωπικές αλλά και συλλογικές, που καθόρισαν την πορεία του Πανεπιστημίου και της ελληνικής εκπαίδευσης.

Σημειώσεις

1. Την εποχή εκείνη το κτήριο στεγάζει το Στρατιωτικό Νοσοκομείο της πόλης, αφού είχε ήδη διαλυθεί το οθωμανικό γυμνάσιο.
2. Μεγάλο τμήμα της ερευνητικής εργασίας είχε περαστεί σε πρόγραμμα ΗΥ και έτσι ο επισκέπτης μπορούσε μέσω του ΗΥ της έκθεσης να ανακαλέσει πληροφορίες που αφορούσαν τα πρώτα χρόνια της Σχολής και ειδικότερα τους πρώτους φοιτητές της.
3. Βλ. επίσης Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τα πρώτα 75 χρόνια. University Studio Press: Θεσσαλονίκη 2000.
4. Βλέπε σχετικά Miles, R. S., et al. *The Design of Educational Exhibits*. Unwin Hyman, London 1982, σσ. 1-10. Επίσης Kavanagh, G., «Museums in Partnership», στο E. Hooper-Greenhill (ed.), *Museum Media, Messages*. Routledge, London 1995, σσ. 124-134 και Van Mensch, P., *Towards a methodology of museology*. Unpublished PhD Thesis, Zagreb 1992, σσ. 1-14. Σχετικός δικτυακός τόπος: <http://www.xs4all.nl/~rwa/boek22.htm> (27/7/1999)
5. Για την ανάγκη συσχέτισης των προσωπικών εμπειριών του επισκέπτη με το υλικό της έκθεσης βλ. Falk, J.H., - Dierking, L.D., *The Museum Experience*. Whalesback Books, Washington, DC 1992, σσ. 130-133.